

PSYCHOTERAPIE PORUCH OSOBNOSTI POTŘEBUJE INTEGRATIVNÍ TEORII OSOBNOSTI

Karterud, Sigmund and Kongerslev, Mickey, T.: Psychoterapie poruch osobnosti potřebuje integrativní teorii osobnosti. In: Journal of Psychotherapy Integration, Vol. 31, 2021, stránky 34-53

Sigmund Karterud – Norský institut mentalizace, Oslo, Norsko

Mickey T. Kongerslev - Zealand, Slagelse, Dánsko a Univerzita Jižního Dánska

Empirické a teoretické práce na revizi hlavních diagnostických klasifikačních systémů DSM-IV a MKN-10 odhalily potřebu sjednocení teorie poruch osobnosti a osobnosti. Nedávné srovnání různých léčebných strategií (a doprovodných teorií) hraniční poruchy osobnosti, které provedli Gunderson, Masland a Choi-Kain (2018), hovoří o stejné potřebě. V tomto článku se ptáme, zda může být takovým společným teoretickým základem nástin Otto Kernberga (2016) v jeho seminární práci „Co je osobnost“. Provádíme kritickou analýzu Kernbergova přínosu a navrhuje společnou teoretickou platformu, která se skládá ze tří základních osobnostních vědomí. Souhlasíme s Kernbergem v širokém pojetí temperamentu a vazby, i když se v některých důležitých detailech lišíme. Tvrdíme, že třetí složka by měla být založena na sféře sociokognitivního rozvoje, zatímco Kernberg upřednostňuje superego, jehož cílem je integrovat emocionální dispozice a osobnostní rysy (temperament) s mezilidskou příbuzností (psychoanalytické přístupy) a sociálním poznáním, a to je zásadně zakořeněné v evolučním uvažování. Diskutujeme o významu tohoto modelu pro teoretickou integraci různých empiricky podporovaných léčebných přístupů k hraniční poruše osobnosti.

Klíčová slova: osobnost, primární emoční systémy, hraniční porucha osobnosti, vazba, mentalizace

Doprovází mě to z dálky od nepaměti, ale díky tomu, že jsem se setkal s neurózami, je to mnohem blíže. Znepokojují mě dva záměry: odhalit, jakou podobu bude mít teorie psychického fungování, bude-li do ní zavedena kvantitativní linie přístupu, jakási ekonomie nervové síly, a za druhé, vytěžit z psychopatologie pro normální psychologie. Je ve skutečnosti nemožné vytvořit si uspokojivý celkový pohled na neuropsychotické poruchy, pokud je nelze spojit s jasnými hypotézami o normálních psychických procesech.

Každé uvažování směřující k **vymezení abnormální osobnosti** je založeno na obecnějším teoretickém chápání **normální osobnosti** (Livesley, 2017; Millon, 1990). Historicky a částečně díky specializaci mezi vědami v akademické sféře se výzkum a teorie o normální a abnormální osobnosti vyvíjely hlavně paralelně. První z nich je primárně zkoumána akademickou

psychologií osobnosti, druhá klinickými vědami s malým podstatným vzájemným obohacením mezi těmito dvěma disciplínami (Back, 2018; Karterud a Kongerslev, 2019a; Lenzenweger A Clarkin, 2005; Millon, 1990). Naštěstí došlo v poslední době k uvědomění si propasti mezi klinickou sférou poruch osobnosti (PD – personality disorder) a základní psychologií osobnosti a bylo projevováno důležité úsilí o rozšíření dialogu mezi těmito tábory (Hopwood, 2018).

Důležité je, že porozumění není užitečné pouze pro nosologii, ale pravděpodobně také pro integrační psychoterapii (Norcoss, 2005; Oddli, Nissen-Lie a Halvorsen, 2016; Strieker, 1994). V oblasti hraniční PD (BPD - borderline personality disorder) je k dispozici řada přizpůsobených a empiricky podporovaných léčebných postupů (Storebo et al., 2018), včetně například **dialektické behaviorální terapie** (Linehan, 1993), léčby založené na mentalizaci (Bateman a Fonagy, 2016), **schématické terapie** (Young, Klisko a Wieshaar, 2003) a **terapie zaměřená na přenos** (Clarkin, Yeomans a Kernberg, 2006). Navzdory jejich zjevným rozdílům v teoretickém chápání BPD, organizaci léčby a modalitách, stejně jako v používání psychoterapeutických technik, se však všechny zdají být stejně účinné (Bateman, Gunderson a Mulder, 2015; Cristea et al., Stoffers et al., 2012). Ani se nezdá, že by existovaly podstatné rozdíly v účinnosti, když se tato specializovaná léčba srovnává se strukturovanou nespécializovanou léčbou. Tato zjištění vedla přední odborníky v této oblasti k tomu, aby vyzvali k většímu úsilí o vývoj integrovaných modelů léčby.

V tomto článku pokračujeme a rozšiřujeme toto hledání prostřednictvím současné debaty o různých teoriích, které jsou základem našeho chápání a psychoterapeutické praxe s ohledem na nedávný příspěvek BPD na téma **Co je osobnost?** Může být Kernbergův rámec společným základem pro normální i narušenou osobnost? Provádíme kritické čtení Kernbergova textu a snažíme se tak objasnit problematiku základních složek osobnosti a jejich pojetí. Konkrétně souhlasíme s Kernbergem, že **temperament** je základní složkou (ale složky je třeba nastínit podrobněji) a že základní složkou je také **vazba** (ale měla by být více zdůrazněna). Nakonec tvrdíme, že třetí základní složkou by měla být **mentalizace** (předpoklad sebevědomí), která je životně důležitá pro sociální poznání v širokém smyslu. V návaznosti na Fonagyho a Batemana (2019) definujeme mentalizaci jako „uvědomění si duševních stavů jednotlivce u sebe a u druhých lidí, zejména při vysvětlování jejich jednání. Zahrnuje vnímání a interpretaci pocitů, myšlenek, přesvědčení a přání, které vysvětlují to, co lidé dělají...“ Je to schopnost usuzovat na duševní stavy jako příčiny vlastního jednání a jednání druhých, a bylo zjištěno, že se vyskytuje v základní formě mezi vyššími primáty. Sofistikované mentalizační schopnosti lidí jsou však usnadněny díky porozumění kulturním znakům a symbolům, včetně jazyka.

Vysvětlíme, jak na sebe výše uvedené složky navazují a že různé složky v různých kombinacích vysvětlují rozdíly mezi jednotlivci s ohledem na jejich osobnost.

Různé teorie o BPD

Nedávno Gunderson et al. 2018 porovnal čtyři konkurenční teorie pro léčbu DPB

- a) **Nadměrná agrese** od Kernberga (1985)
- b) **Emoční dysregulace** od Linehena (1993)

c) **Neúspěšná mentalizace** od Fonagy a Batemana (2008)

d) **Interpersonální hypersenzitivita** podle Gundersona a Lyons-Rutha (2008).

Zástupci hlavních teorií poukázali na to, co považují za silné nebo slabé stránky v článku Gundersona (2018). Široký obraz, který Gunderson et al. (2018) nastínil, je docela správný. Mezi čtyřmi (nebo pěti, zahrneme-li pětifaktorový model) hlavními teoriemi BPD skutečně existuje jak konkurence, tak dialog. Tento dialog by však měl být vysvětlen a rozšířen. V tomto článku nebudeme upřednostňovat žádnou ze čtyř (nebo pěti) teorií, ale spíše navrhneme, že každá z nich představuje jádro pravdy o BPD. BPD se týká jak nadměrné agrese, tak emoční dysregulace, neúspěšné mentalizace i interpersonální přecitlivělosti – a dodali bychom, **nejisté vazby**.

Návrat k tématu osobnosti

Když Gunderson a spol. (2018) porovnává různé přístupy, je zřejmé, že postrádáme teorii vyššího řádu, která dokáže vysvětlit rozdíly a integrovat je do většího, syntetického celku. Tím, že souhlasíme s Sharpovou (2018), že potřebujeme sdílené chápání toho, co je „hraničnost“, navrhuje, že předtím se musíme shodnout na teorii osobnosti jako takové. Nabízí se tedy otázka - mohl by nedávný příspěvek Kernberga (2016) o tom, co je osobnost, být tím integrátorem? Kernbergův příspěvek je zvolen s ohledem na velký vliv, jaký jeho teorie na diagnózu BPD měla (Gunderson, 2009, 2010; Kampe et. Al., 2018), stejně jako na jeho teoretické snahy o integraci normální i abnormální osobnosti (Kernberg a Caligor, 2005).

Hlavní silnou stránkou Kernberga je jeho komplexní zahrnutí do konceptu osobnosti složené z

- a) vědomého a nevědomého procesu myslí, s
- b) náležitým ohledem na složitost neurobiologických a intrapsychických struktur, a
- c) jejich mezilidské a skupinové/kulturní dopady.

Kromě toho „osobnost považuje za zastřešující organizaci, která zahrnuje malý počet hlavních komponentních systémů: temperament, vztahy, charakter, identitu, systém etických hodnot a kognitivní schopnosti (inteligence)“ (s. 147). Poté pokračuje v popisu těchto systémů se svou typickou vynikající směsí teoretického mistrovství a klinické moudrosti.

Kernberg (2016) vyzdvihuje „temperament jako základní stavební strukturu osobnosti“ (s. 147) a všímá si „systému vazby a separace“, který „motivuje dítě k hledání matčina prsu a matčina těla a to představuje prototyp navazování vztahů s druhými lidmi („objektové vztahy““ (str. 147). Vítáme tento zjevný posun v Kernbergově myšlení (např. ve srovnání s Kernbergem, 1985), směrem od pudů k temperamentu a emocionálním systémům.

Kernberg (2016) argumentuje sekvenčním průběhem rozvoje osobnosti. Za prvé jsou to **temperamentové dispozice**, které prostřednictvím systému vazby tvoří vztahy s ostatními (s. 147). Za druhé, zralější a diferencovanější **reprezentace sebe sama a druhých** spolu s navyklými vzory chování vytvoří základ pro charakter a identitu jednotlivce. Zatřetí dojde **integraci superega**.

Chceme však kriticky diskutovat o části obsahu Kernbergova (2016) „základního návrhu“ „zastřešující organizace“ osobnosti. Pokusíme se tvrdit, že komponenty, které definuje, patří

do různých oblastí diskurzu, že kauzální vztah mezi nimi je nejasný a že některé zásadní prvky mohou chybět. Navíc navrhneme modifikovanou konceptualizaci, která (a) ještě více zdůrazňuje význam temperamentu, (b) objasňuje význam vazby a její vztah k temperamentu a (c) definuje sebevědomí (mentalizaci) jako nezbytnou základní složku osobnosti. Jak se také tvrdí jinde (Karterud, Folo a Kongerslav, 2019; Karterud nad Kongerslev, 2018a, 2019b), považujeme následující tři složky za základní pro koncept osobnosti: temperament, vazbu a mentalizaci (sebevědomí).

Na základě setkání těchto složek se společenským životem si jedinec rozvine svůj charakteristický styl osobnosti a narativní identitu. V následujícím textu probereme jednotlivé složky s odkazem na Kernbergův (2016) text a poté se vrátíme k problému konkurenčních modelů léčby pro BPD.

Temperament

Souhlasíme s **Kernberdem** (2016), že temperament je „základní konstitutivní strukturou osobnosti“ (s. 147). Kernberg odkazuje především na dílo J. Pankseppa (1998). Nezdá se však, že by Kernberg plně přijal Pankseppovu teorii. Rozdíl se může zdát nepatrný, ale je důležitý. Ještě dodáme, že pojem evoluce se v Kernbergově nástinu téměř nezmiňuje. To je pravděpodobně omezení, protože evoluční rámec je pro teorii osobnosti a psychopatologii nepostradatelný. Poskytuje vazby na další vědy a základní principy pro pochopení vzdálených nebo konečných příčin vývoje osobnosti a motivačních systémů v celé fylogenezi a antropogenezi (Cosmides, Tooby a Barkow. 1992; David a Panksepp, 2019; Gilbert, 2016; Liotti a Gilbert, 2011; Millon, 1990 a kol., 2018). Kernberg (2016) píše, že pokud jde o temperament, má na mysli zejména „systém vazby/separace, systém boj-útěk, systém hraní-spojení, erotický systém a systém krmení.“ (str. 147). Podle Kernberga jsou tyto systémy řízeny systémově specifickým neurobiologickým mechanismem. Tyto „systémy“ však ve skutečnosti nejsou totožné s primárními emočními systémy, které Panksepp (1998; Panksepp and Biven, 2012) ve svém výzkumu identifikoval. Sedm primárních emocionálních systémů, které **Panksepp** načrtl, jsou: **hledání**, **strach**, **vztek**, **chtíč** (sexuální), **separační úzkost** (smutek), **péče** (láska) a **hra** (radost). Potenciální podobnosti či rozdíly mezi „systémy“ Kernberga (2016) a Pankseppa se tedy zdají být nejasné. Ano, hra je samostatný primární emocionální systém, který, jak se zdá, má vazebné implikace (Panksepp a Biven, 2012), ale co je to „panický systém vazby/separace“? Pravděpodobně Kernberg na rozdíl od Pankseppa spojuje péči a separační úzkost do jednoho „systému“. Ale co je to „boj-útěk systém“? Kernberg zde pravděpodobně mísí vztek a strach, což jsou také různé systémy podle Pankseppa (1998). Navíc v Pankseppově schématu není žádný „erotický systém“, ale něco, co označuje jako sexuální chtíč. Tento sexuální systém chtíče je závislý na sexuálních hormonech a probouzí se v pubertě. Označením za erotický systém se otevírá širší pohled; například, že může fungovat i v dětství, a tak ponechává otevřené dveře pro klasičtější psychoanalytickou teorii (např. Eros). Nicméně podle Pankseppa je to, co psychoanalytici popisují jako libidinální potěšení v dětství, lépe chápáno jako příjemné smyslové afekty, které mají jen málo společného s erotickými pocity v tradičním psychoanalytickém smyslu (Panksepp, 1998; Panksepp a Biven, 2012). Stejně tak „systém krmení“ není obvykle považován za projev temperamentu. Podle Pankseppa patří k tělesným

homeostatickým afektům (Panksepp a Biven, 2012). Dále Kernberg vyjmenovává „panický systém“, pravděpodobně odkazuje na strach?

Nejdůležitější však je, že primární emoční systém hledání na Kernbergově seznamu chybí. Podle Pankseppa (1998) je hledání nejdůležitější ze všech primárních emočních systémů. Hledání je primární emoci, která se nejvíce blíží psychoanalytickému konceptu libida (Karterud et al., 2019). Hledání je však víceúčelový systém, který od přírody není sexuální (Panksepp a Biven, 2012). Může podněcovat sexuální touhy, ale také kterýkoli z dalších primárních emočních systémů, jako je vztek a hra (Wright a Panksepp, 2012). Proč Kernberg vynechal hledání? Jedním z důvodů může být to, že váhal opustit klasickou psychoanalytickou teorii. Pokud plně přijmete teorii primárních emocí, zmizí důvod pro dětskou sexualitu a implicitně i teorii oidipovského komplexu a formace superega. Podle teorie primárních emocí je dítě „hnáno“ k prsu hladem/žízní (tělesné homeostatické afekty) a hledáním a zažívá odměňující příjemné pocity, když se touhy naplní. Pro dětskou sexualitu jako samostatný temperamentní systém v klasickém psychoanalytickém smyslu v Pankseppově modelu vlastně není místo.

Dalším problémem s ohledem na temperament, kterým se Kernberg ve svém článku nezabývá, je to, zda je seznam temperamentních složek, nebo Pankseppův seznam temperamentních složek vyčerpávající. Podle našeho názoru nejsou. Jak Karterud (2017; Karterud a Kongerslay, 2019a) navrhli, existují důkazy ve prospěch přidání alespoň

a) **společenské dominance** / chování podle postavení (Fournier, David a Zuroff, 2012; Qu, Ligneul, Van der henst a Dreher, 2017 Stanton a kol., 2017);

b) **svědomitost** (z pětifaktorového modelu; Eisenberg, Duckworth, Spinrad a Valiente, 2014);
a případně

c) **účinné sebeovládání** (macDonald, 2008). Zde není prostor pro diskusi o obsahu těchto dalších složek.

Co by mělo být považováno za temperamentovou složku? Navrhujeme následující kritéria:

a) **přiměřeně stanovená shoda ve vědecké komunitě na jeho definici**

b) **důkaz podstatné dědičnosti**

c) **důkazy o rozměrnosti populace**

d) **význam pro fungování osobnosti**

e) **mezikulturní a do určité míry mezidruhový výskyt.**

Vraťme se nyní ke Kernbergovi (2016), v tomto textu se zdá, že víceméně vymazal Oidipův komplex, ale ponechal si význam tvorby superega. K tomu se vrátíme poté, co probereme téma vazby.

Vazba

Kernberg (2016) v části Temperament píše, že „ústřední význam v raném vývoji má panický systém připoutání/separace“ (str. 147). A pokračuje: Motivuje dítě k hledání matčina prsu a matčina tělesného kontaktu a představuje prototyp navazování vztahů s blízkými osobami („objektové vztahy“). Tento systém určuje ustavení internalizované reprezentace těchto interakcí s matkou ve formě dyadických, afektivních paměťových jednotek tvořených

reprezentacemi sebe sama a reprezentacemi „objektu“, v kontextu dominantního pozitivního nebo negativního afektu (str. 147).

Toto je zhuštěný, ale rozumný výklad podstaty procesů vazby. Zdá se však, že se objevují určité nejasnosti. V následujícím textu chybí zmínka o peripetiích citové vazby, o potenciálech a rizicích v interakci mezi pečovatelem a dítětem, o nutném „trénování“ intersubjektivy, o důsledcích nejisté vazby na pozdější sociální kognici a psychopatologii dospívajících a dospělých (Fonagy, Gergely a Target, 2007; Levy, Johnson, Clouhier, Scala a Teme, 2015; Lyons-Ruth, 2007; Mikulincer a Shaver, 2012 2018). Souhlasíme s Kernbergem (2016), když píše, že „Receptivní aktivace jak extrémně příjemných, tak extrémně nepříjemných a potenciálně traumatických afektivních zkušeností určuje primární motivaci k objektu a pryč od objektu“ (s. 148). Odtud je však skok k psychoanalytické teorii, kde se „tyto primární ideální a špatné vztahy zorganizují do dvou hlavních, vzájemně disociovaných segmentů idealizovaných a obávaných nebo pronásledujících segmentů nejstarších zkušeností (str. 148). Dále tvrdí, že hlavním úkolem pozdějšího vývoje osobnosti je integrovat toto „rozštěpení“ a čelit riziku „defenzivního udržování této rozštěpené organizace, což má za následek spoléhání se na primitivní obranu rozštěpení, projektivní identifikaci, popření, primitivní idealizaci, devalvací a všemocnou kontrolu... (str. 150).

Problémem této úvahy je, že není podložena soudobými empirickými poznatky. Problémy jsou podle našeho názoru již na začátku v oblasti panického systému vazby/separace, kdy jsou role herců rozmazané, například není jasné, kdo co komu dělá. Když přestavíme systém vazby, zjistíme, že je tvořen strachem a separační úzkostí na straně dítěte a péčí na straně pečovatele. Přidáváme hledání, kdy se dítě cítí bezpečně k prozkoumávání okolního světa (Bowlby, 1997). Je důležité rozlišovat složky připoutanosti, protože tyto složky jsou součástí našeho přírodního dědictví – byly vybírány a vyvíjeny přibližně 150 milionů let. Představují podstatu nové strategie páření, která se vyvinula u savců, když začali mít málo potomků, o které se museli starat, místo toho, aby produkovali nesčetné množství vajíček, která byla ponechána jejich vlastnímu osudu. Dále je důležité odlišit složky vazby od výsledku vazby. Složky vazby, kterými jsou strach, separační úzkost a léče, jsou dědičné dispozice spojené s geny a různými neuroanatomickými funkčními systémy (Panksepp a Biven, 2012). Děti s různou spouštěcí úrovní pro strach a separační úzkost (a vztek) narážejí na primární pečovatele s různými schopnostmi péče. Výsledek těchto komplexních interakcí není v žádném případě dán. Orientace na vazbu, která se u jedince vyvine, není s největší pravděpodobností primárně určena geny, ale především agregovanými životními zkušenostmi (Mikulincer a Shaver, 2018) – vzory vazby představují adaptace na okolí. Proto je důležité studovat detaily raného vazebného chování, jako je brzké připravování intersubjektivy mezi primárními pečovateli a dítětem a detaily emočního zrcadlení (Beebe, 2014; Fonagy a kol., 2007; Galligan a kol., 2018; Stern, 2000).

Kvalita těchto raných interakcí je důležitá později, protože razí základy intimních mezilidských vztahů, jako jsou vnitřní pracovní modely nebo mezilidská schémata. Vazbu tedy považujeme za druhou složku osobnosti. V evolučním smyslu je temperament (primární emoce) na prvním místě a je předpokladem pro vazbu. Budeme tvrdit, že výsledek zážitků připoutání je mnohem složitější, než je vysvětleno v Kernbergově vysvětlení, a především interaktivněji závislý, než

tomu bylo v případě teorie M. Kleina o tom, co se odehrává v mysli malých dětí (např. Klein, 1946). Máme potíže najít empirickou podporu pro tvrzení, že normální vývoj osobnosti začíná primárním „rozkošem“ v psychice a že tyto „vše dobré“ a „vše špatné“ reprezentace jsou osami, která určuje vývoj osobnosti. Sám Kernberg (2016) varuje před psychoanalytickými spekulacemi, ale blíží se tomu v přijímání kleinovského způsobu uvažování o „psychoanalytickém dítěti“, který neodpovídá „empirickému dítěti“ pozorovanému vědci zaměřenými na vývoj (Stern, 2000). Naproti tomu existuje mnoho literatury o významu intersubjektívních transakcí, úloze naladění, regulaci emocí, stejně jako negativních dopadů zneužívání, násilí, zanedbávání, manipulací, lží atd. (Allen, 2013; Bo, Sharp, Fonagy a Kongerslev, 2017; Fonagy et al., 2007). Výzkum a teorie například A. N. Schora (2019) o intersubjektívních transakcích připojení „pravého mozku k pravému mozku“ se ve světle současné empirické znalostní báze zdají věrohodnější než překonání „primárního rozštěpení“ v Kleinovu smyslu toho termínu.

Jako přechod k dalšímu odstavci bychom rádi zdůraznili roli vazby mezi Homo sapiens. Mezi jinými savci slouží vazba především k záchraně před nebezpečím (tj. fyzickému přežití). Přejmenším mezi lidmi získala vazba roli, díky které se dítě vyvíjí sociálně-kognitivně (tj. explicitní mentalizace; Fonagy, Bateman a Bateman, 2011; Fonagy, Luyten a Allison, 2015) a také se rozvíjí schopnost zapojit se do skupinového života a spolupráce (Fonagy, Luyten, Alison a Campbell, 2017; Tomasello, 2008; Tomasello a Vaish, 2013). Nyní přejdeme k třetí složce osobnosti.

Já (-vědomí), mentalizace a identita

Další problém se týká superega neboli internalizace systémů etických hodnot. Kernberg (2016) považuje dosažení zdravých funkcí superega za milník v rozvoji osobnosti v dětství. Do jisté míry souhlasíme, ale zdá se nám, že cesta k fungování superega a mechanismy za tím nejsou dostatečně naznačeny. Kernbergův (2016) primární zdroj je klasický text Jacobsona (1964). V Kernbergově nástinu hraje hlavní roli „internalizace“. Zdravé dítě bude nakonec schopno internalizovat perspektivu svých rodičů a řídicí principy etických hodnotových systémů společnosti. Málo se diskutuje o tom, v čem tato internalizace spočívá, a zdá se, že rostoucímu dítěti je v tomto procesu přidělena poněkud pasivní role. Co nám v tomto vyprávění chybí, je moderní popis sociokognitivního vývoje a fungování. Existuje široká shoda, že během prvních 5 let života existuje několik kognitivních milníků. (Berk, 2012). Například zdá se, že kolem jednoho roku, byl vytvořen dostatečně „společný základ“ pro ukazování a později pantomimická gesta a poté pro verbální vokalizace jako smysluplné komunikační prostředky pro dítě, které začíná chápat ostatní jako záměrné činitele (Rossano, Tesař a Tomasello, 2012); Tomasello, 2008; Vasc a Ionescu, 2013). A v pěti letech je velký posun, pokud jde o obecné kognitivní funkce (např. abstraktní uvažování), ale především v oblastech sociálního poznání. (Bogdan, 2000, 2013; Fonagy a kol., 2005). Dítě je stále schopnější zvládat složitější sociální výzvy větších vrstevnických skupin, včetně morálních pravidel a skupinových norem (Berk, 2012). Mentální zkouška zahrnuje imaginativní rozjímání o strategiích pro zvládnutí soutěží vrstevníků, dominanci versus podřízenost, vrstevnické přátelství, spojenectví a tak dále (Bogdan, 2000, 2013).

Sebevědomí je další důležitou součástí teorie osobnosti a jejích poruch (Carver, Antoni a Scheier, 1985; Dimaggio a Lysaker, 2018; Fenigstein, 1979). Když mluvíme o osobnosti dospělého člověka, předpokládáme, že mluvíme o odpovědném sociálním činiteli, který si je vědom své subjektivity (Denett, 1991; Gallagher, 2007). V Kernbergově (2016) teorii je otázka sebe sama podřízena otázce identity. **Identita** označuje „postupnou integraci více reprezentací sebe sama do integrovaného sebepojetí a postupnou integraci více reprezentací blízkých osob“ (s. 150). Navíc „selhání tohoto procesu s přetrvávající nedostatečnou integrací konceptu já a blízkých osob představuje syndrom *difúze identity*“ (s. 151). Opět postrádáme teorii více intencionální/motivované subjektivity, tedy jedince, který usiluje o rozšířené porozumění souhře subjektivních zkušeností a sociálních prostředí, umístěných v já, k sebepochopení a uvědomění si, že "Já existuji". Podle našeho názoru taková teorie předpokládá konceptuální rozlišení mezi „jádrové já“ a „sebevědomí“ (Damasio, 2000; Panksepp, 1998; Panksepp a Northoff, 2009; Zandersen, Henriksen a Parnas, 2019). Takové rozlišení se zase opírá o evoluční teorii. Jádrové vědomí, tedy smyslové vědomí světa a vědomí emočních stavů, je vlastnost, která existovala přibližně před 500 miliony let (Feinberg a Mallatt, 2016). Přidáním agendy ke smyslovému a emocionálnímu vědomí se vyvine jádrové já, které je vlastností pokročilých zvířat. Jádro lidoopů umožňuje základní chápání intencionality a individualistické komunikace (Tomasello, 2014), ale je několikanásobně omezeno kvůli nedostatku vlastního sebevědomí. Lidský druh sebeuvědomění předpokládá jazyk, schopnost, která se s největší pravděpodobností vyvinula až asi před 150 000 lety. Před tím bylo sebevědomí, pokud ani nebylo nepřítomné, zcela jiného druhu, než jaký máme na mysli dnes. Především neměl vypravěčskou kvalitu, kterou dnes považujeme za zásadní. Zatímco někteří subhumánní primáti mají určitou omezenou kapacitu pro implicitní mentalizaci – například omezenou kapacitu pro interpretaci cizích záměrů – selhávají ve vzájemné spolupráci, která předpokládá vlastní čtení myšlenek (Sperber, 1997; Tomasello, 2008). Podle Tomasella (2008) je vlastní čtení myšlenek předpokladem kulturního rozvoje, který produkoval jazyk (během posledních 150 000 let). Děti se setkávají s následující výzvou: Jak mohu porozumět všem slovům a činům kolem sebe, která mě ovlivňují a které se zdají být spojeny s tím, proč lidé jednají tak, jak jednají? Mezníkem v tomto kognitivním vývoji je, když je explicitní mentalizace dostatečně zralá, doprovázená dostatkem pracovní paměti a exekutivních funkcí, aby se obrátila k vlastním prožitkům sebe sama. Zdá se, že uvnitř mě existuje určitá kontinuita, některé konzistentní emocionální reakce, určité vzorce v mém vztahu k jiným lidem, rodí se myslitel - a to jsem já. Mohu si vzpomenout na svou minulost a promítnout se do budoucnosti, a činit záměrná rozhodnutí, už nebýt zavřený tady a teď, kde jiné osoby definují prostory. Toto je rozvíjející se sebevědomí – explicitní mentalizace obrácená k sobě. Vyvíjí se postupně, ale počítá se s tím, že jde o kapacitu s širším rozsahem, která odpovídá narativní identitě kolem 4–6 let. Je důležité, že tato schopnost je zakořeněna v uvědomění si, že myslí jsou reprezentativní (Perner, 1991). To je také důvod, proč se můžete nechat oklamat a oklamat ostatní. Vlastní sebeuvědomění je jedinečná lidská schopnost, ale není fenoménem buď – anebo. V minulém století bylo sebevědomí zkoumáno filozofy (např. Ricoeur, 199). Během posledních desetiletí se studium sebevědomí stalo také empirickou disciplínou a jedním z výstupů tohoto výzkumu je, že lidé se značně liší ve své schopnosti přiřadit (kulturně vhodný) význam svým vlastním zkušenostem a chování ostatních (Köber, Kuhn, Peter a Habermas, 2019; Kovács, Kühn, Gergely, Csibra nad Brass, 2014). Nedostatek

schopnosti přiřadit kulturně vhodný význam vlastním zkušenostem a/nebo zkušenostem ostatních má hluboké důsledky pro jednotlivce, zejména pro lidi s diagnózou PD (Bateman a Fonagy, 2016; Dimaggio nad Lysaker, 2018 Strijbos a Glas, 2018). V této souvislosti je třeba zmínit, že konstrukt mentalizace se také značně překrývá s konceptem metakognice, který je rovněž hodně zkoumán v oblasti psychopatologie a PD (Dimaggio, Montano, Popolo a salvatore, 2015; Semerari et al., 2014).

Náš příběh je poněkud odlišný příběh než příběh „internalizace rodičovských postojů“. Sebevědomí je předpokladem pro pokročilejší morální uvažování a jednání (Tomasello, 2016), jako je schopnost spravedlivým způsobem vyjednávat protichůdné potřeby a nároky ve složitých interpersonálních a kulturních situacích. Psychoanalytický pojem superega pro takové schopnosti považujeme za příliš zatížený historicky zavádějícími konotacemi a s malou empirickou podporou.

Existují důkazy, které prokazují vztah mezi ranými zkušenostmi vazby a sociálním poznáním v dětství, stejně jako vztah mezi časnými zážitky s vazbou, sebevědomím a psychopatií dospívajících a dospělých (Bo el al., 2017; Fonagy el al., 2007 Mikulince a Shaver, 2012). Zdá se, že „mentalizující rodinná kultura“ upřednostňuje vysokou úroveň sociálního poznání jejich dětí, zatímco dysfunkční, násilné a týrané rodiny mají tendenci produkovat děti se špatnými schopnostmi mentalizace (Fonagy et. al. 2007). O síle, prvcích a průběhu tohoto spojení se však vedou spory. Outcalt a kol. (2016) poukazuje na význam metakognitivního mistrovství, zatímco Tomasello (2019) a Carruthers (2015) tvrdí, že některé vrozené kognitivní schopnosti (např. společná záměrnost, gestikulace, kolektivní záměrnost, výkonné fungování nebo kapacita pracovní paměti) dozrávají vlastním tempem. Mezi kvalitou vazebných vztahů a kvalitou sociální kognice evidentně neexistuje jednoduchý vztah jedna ku jedné (Fonagy et al., 2011; Liotti a Gilbert, 2011). Je skutečně zapojeno více faktorů v různých kontextech. To však nic nemění, jak to vidíme my, na konečném tvrzení, že lidé musí dbát na to, aby se stali skutečnými lidmi.

Výše uvedené vysvětlení podle našeho názoru vyžaduje, aby sebevědomí (nebo explicitní mentalizace sebe sama optikou zobecněného druhého nebo kultury, jak to nazval G. H. Mead (1934)) bylo považováno za třetí hlavní složku osobnosti.

Tři složky osobnosti

Když to vezmeme do úvahy, navrhujeme, že moderní a integrativní konceptualizace osobnosti vyžaduje (alespoň) následující tři hlavní složky: temperament, vazbu a mentalizaci (TAM). Tyto složky přicházejí v následujícím evolučním pořadí, ale také na sebe vzájemně navazují v ontogenezi jednotlivce. Temperament je na prvním místě a je předpokladem pro vazbu, která je zase předpokladem pro správnou mentalizaci. Dále navrhujeme, že složky temperamentu prošly přirozeným výběrem podle evolučních principů. Vazba má některé obecné rysy, které ji spojují s temperamentem, ale prototypový styl připoutání jednotlivce je založen na mezilidských zkušenostech. Mentalizace je schopnost, která je utvářena kvalitou vazebných vztahů a je také klíčem k učení kulturních norem a kódů. Dochází tak k pohybu v čase a v ontogenezi jednotlivce (evoluce a fylogeneze), k intersubjektivnímu učení příbuznosti, k

sociálnímu poznávání (ontogeneze a sociokulturní proces). Jednotlivci jsou utvářeni různými a odlišnými způsoby těchto vývojových procesů. To je to, co označujeme jako osobnost.

S touto konceptualizací sdílíme mnoho názorů s Kernbergem (2016) – a dalšími integrativními teoriemi osobnosti a jejích poruch, jako je Millon (1990); Livesly (2003) a Dimaggio a kol. (2015). Za prvé je to „zastřešující perspektiva“ různých složek. Za druhé, potvrzení temperamentu a vazby. Existují však také rozdíly:

a) upřednostňujeme empirický a evoluční přístup k tomu, co by mělo být považováno za temperamentovou složku

b) ještě více zdůrazňujeme roli vazby

c) tvrdíme, že sebevědomí je to, co drží vše pohromadě v životě každého jednotlivce. Sebevědomí ve formě mentalizace je předpokladem narativní identity. Dále navrhuje, že

d) tvorba superega v dnešní době je špatný koncept s ohledem na složitost sociokognitivního vývoje.

Náš přehled nás vede k navržení následující obecné definice osobnosti:

Osobnost je jedinečnou variací jedince na evolučně založeném základu lidské přirozenosti, stejně tak i vazby a schopnostech sebereflexe. Osobnost je vyjádřena jako rozvíjející se vzorce dispozičních rysů, charakteristických adaptací, mezilidských vztahů a integrativních životních příběhů, které jsou složité a propletené v kulturních maticích a mezilidských kontextech.

Jak je vidět, tato definice osobnosti odkazuje na tři hlavní oblasti vědy o živé přírodě a psychologii

a) evoluce (Darwin, 2011; Panksepp, 1998)

b) vazba (Bowlby, 1997)

c) já (Fonagy et al. 2007; Kohut, 2009).

Kromě toho definice odkazuje na osobnostní rysy, mezilidské vztahy, narativní teorii a psychodynamickou teorii. Je třeba poznamenat, že s ohledem na důležitost, kterou přikládáme evoluční teorii a fenoménu mentalizačních kapacit, náš model a přístup také sdílí mnoho společných rysů s metakognitivní interpersonální terapií pro PD (Dimaggio a kol., 2015).

Náš teoretický model obsahuje širokou škálu předpokladů, což je nad rámec tohoto článku, abychom pro něj poskytli podrobnější argumenty. Považujeme však za důležité načrtnout řetězec argumentů, kterými se řídíme. Společně ukazují naši epistemologickou pozici. Rozhodující otázka zní: Jak poznáme duševní jevy? Některá z následujících tvrzení jsou jistě předmětem intenzivní debaty (viz Ellis a Solms, 2018).

1. S odkazem na Feinberga a Mallatta (2016) předpokládáme, že fenomenální (neboli jádrové) vědomí se vyvíjí u obratlovců s určitou úrovní neuronální komplexity z doby asi před 500 miliony let. Smysly se vyvinuly, protože mapují svět a emoce se vyvíjejí, protože naplňují interakce s okolím; například co je dobré a k čemu je třeba přistupovat versus co je špatné a čemu je třeba se vyhnout (Damasio, 2000; Elli a Solms, 2018). Tyto prvotní emoce tvoří evoluční kořeny toho, co označujeme jako „osobnost“.

2. Složitost emocí se zvyšuje s evolucí savců, tj. prosociálními emocemi péče, separační úzkost a hra (Panksepp, 1998), souběžně s fenoménem vazby vstupujícím do světa (Bowlb, 1997).

3. Subjektivita tvoří podstatu základního já a je funkcí pracovní paměti. Je místem, kde se setkávají různé smyslové modalitty, postoje a uvažování ve snaze zahájit koordinované reakce

na společensky složitě prostředí, a překonávají tak čisté instinkty (Carruths, 2015; Panksepp a Northoff, 2009).

4. V mozku existují moduly, které nejsou kognitivní. Dominantním principem neuronových sítí v neokortexu je plasticita. Moduly se vyskytují na subkortikální úrovni; tedy organizují primární emoce. Například hledání se odehrává v určitých strukturách mozku v závislosti na neurotransmiteru dopaminu (Panksepp a Biven, 2012; Ellis a Solms, 2018). Hledání je pevně zapojené ve strukturálním smyslu, ale modifikované podmínkami, životními zkušenostmi a kortikálními sítěmi (usazené jako osobnostní rysy) a dále upravené pro situační reakce v prostoru pracovní paměti (Wright a Panksepp, 2012).

5. Mentalizace, schopnost odvodit duševní stavy jako příčinu chování, se pravděpodobně vyskytuje v primitivnějším režimu u vyšších primátů (Tomasello, 2019). Sofistikovaná mentalizace však závisí na pochopení symbolů a znaků a předpokládá jazyk (Fonagy et al., 2005).

6. Jazyk se vyvíjí jako nástroj sociálně pragmatické komunikace, pro potřeby spolupráce v prostředí zvyšující se komplexnosti skupiny (Tomasello, 2019). Používáním jazyka se vše zvědomuje.

7. Co se týče souvisejících pojmů, teorie mysli je omezenější pojem, protože obecně odkazuje na primárně kognitivní schopnosti na úkor emocionálních (Allen, Fonagy a Bateman, 2008; Ellis a Solms, 2018). Pojem všímavosti se týká aspektů vlastních duševních stavů, nikoli však schopnosti tvořit symboly a interpretovat mysl druhých. Sebepochopení předpokládá schopnost explicitní mentalizace.

8. Já, chápané jako sebevědomí, je vývojový proces jednání, subjektivity, vlastnictví vrozených emocí, vazby a příbuznosti. Je spojené reflektivním fungováním, který produkuje narativní identitu a sebeřízení.

9. Vlastní já je třeba interpretovat v zásadě stejně jako vnitřní svět toho druhého (Bogdan, 2000; Carruthers, 2011; Fonagy et al., 2005). V zásadě neexistuje přímý a „pravdivý“ přístup k vlastním mentálním procesům a klíčové aspekty vlastních jádrových procesů (např. potlačované emoce a zážitky) nemusí být dostupné pracovní paměti. Tento pojem „neprůhledné mysli“ je epistemologickým mostem k nutnosti (sebe)interpretace a tím k filozofii a principům hermeneutiky (Ricoeur, 1995).

10. Osobnost je jedinečným znakem jedince výše nastíněného procesu temperamentu, vazby a mentalizace, který se nachází v konkrétním sociokulturním kontextu.

Jádro poruch osobnosti a BPD

Nyní budeme diskutovat o významu teorie TAM pro PD se zvláštními odkazy na BPD. Z výše nastíněné teorie vyplývá, že stavební kameny osobnosti mohou být kombinovány více způsoby, což vede k různým osobnostním stylům, které se budou lišit s ohledem na úroveň fungování osobnosti (Karterud, 2018; Karterud et al., 2016). Stručně řečeno, **narcistická PD** by mohla být konstruována jako kombinace

a) nízkého prahu pro chování na sociální úrovni a vysokých prahů pro péči a separační úzkost (temperament)

b) vzor odmítavé vazby

c) kognitivně orientovaný a sebe-orientovaný mentalizující styl (Karterud, 2017; Karterud a Kongerslev, 2019a). Grandiózní já je spjato se sociální dominancí, zatímco zjevné slabé já souvisí s nesnášenlivostí odloučení a narušenou v péči o druhé. Naopak **vyhýbavá** PD je charakterizována temperamentní dispozicí nízkého prahu pro strach a vysokého prahu pro hledání, hru a vztek (Karterud et al., 2016) a vzory připoutanosti smíšeného typu (Eikenaes, Pedersen a Wilberg, 2016). Mentalizační problémy osob s vyhýbavou PD spadají do dvou hlavních kategorií. První je devalvace vlastního já. Vyhýbající se subjekty s PD mají tendenci se na sebe dívat jako na méněcenné, neatraktivní a bezcenné. Dalším velkým deficitem mentalizace je slabé vědomí (McCullough et al., 2003; Solbakken, Hansen a Monsen, 2011). Jak klinické zkušenosti, tak empirický výzkum naznačují dvě temperamentní zranitelnosti BPD, které se nacházejí v primárních emočních systémech jako je separační úzkost a vztek (Karterud et al., 2016). Zdá se, že tyto zranitelnosti implikují nízký práh pro spuštění těchto dvou systémů, rychlou a vysokou intenzitu při spuštění a potíže s regulací emocí. Tyto temperamentové dispozice však samy o sobě „neprodukují“ BPD. Musí existovat něco víc a mnoho vědců by přidalo nějakou formu nejistého vzorce připoutání. „Typický“ pacient s BPD bude vykazovat přehnaně zapojený nebo neorganizovaný vzor vazby (Levy et al., 2015). Kromě toho jsou zranitelnosti zabudovány do sítě nevědomí a zabarvují vnitřní objektové vztahy (nebo schémata) a jejich „dramata“ ve vnitřním i vnějším světě (Kernberg, 1985). Přidáme-li třetí složku, sníženou schopnost mentalizace nebo zranitelnost náhlým mentalizačním kolapsem (Bateman a Fonagy, 2016), máme plně rozvinutý hraniční syndrom. Sebevědomí bude hluboce ovlivněno, zaprvé neintegrovány traumatickými fragmenty jádrového já, a zadruhé špatně vyvinutou explicitní mentalizací (Bateman a Fonagy, 2016). Existují sféry vnitřního sebe-chaosu (např. traumatizované, zmatené, neověřené, chybně zrcadlené), které zahlcují křehkou explicitní mentalizační kapacitu jedince (Bo et al., 2017; Fonagy et al., 2007). Když mají lidé problémy s pochopením subjektivních zážitků, vyvstávají problémy s identitou, které ovlivňují sebeřízení, sebekoherenci a narativní identitu (Adler, Wagner a AcAdams, 2007; Sharp, 2018). Budeme tedy tvrdit, že ani nadměrný hněv, ani interpersonální přecitlivělost (nízký práh pro separační úzkost), dysregulace emocí nebo špatná mentalizace samy o sobě nestačí k tomu, aby vysvětlily plně rozvinutý syndrom BPD (Karterud a Kongerslev, 2019a) . , 2019b). Právě kombinace těchto vlastností je příčinou. A tyto funkce jsou dynamicky propleteny složitými způsoby. Vrozené temperamentové dispozice (nízký práh vzteku a separační úzkosti, stejně jako intenzivní reakce a potíže se zklidněním) se zhoršují v důsledku obtíží s vazbou (zde uznáváme příspěvek dítěte i rodičů), což zase znevýhodňuje vývoj silných a vyvážených mentalizačních schopností.

Gunderson a kol. (2018) definovali čtyři sektory psychopatologie BPD, které by měly být zohledněny, pokud bychom měli integrovat hlavní teorie BPD: afektivní, interpersonální, behaviorální a sebe/kognitivní. Zde nastíněná teorie se pokouší integrovat všechny čtyři sektory do teorie normální osobnosti. Kromě toho bychom tvrdili, že silnou stránkou teoretického modelu, který jsme nastínili, je to, že jeho popis afektivního sektoru má pevný evoluční základ v neuroafektivní vědě o primárních emočních systémech, jejich mechanismech neurotransmiterů, lokalizaci mozku, subjektivních zkušenostech a jejich typické projevy

chování (Panksepp, 1998). Díky tomu je vhodný pro empirické testování. Pokud jde o mezilidské vztahy, teorie TAM přijímá, obecně řečeno, mainstreamové teorie vazby (např. Eagle, 2010). Pokud jde o aspekty chování, a zejména problém impulzivity, zůstává otevřenou otázkou, zda by sebeovládání a impulzivita měly být považovány za temperamentní dispozice samy o sobě. Pokud jde o sebe/kognitivní aspekty, teorie TAM skrývá evoluční popis přechodu jádrového já k sebevědomí v průběhu evoluce a v ontogenezi jedince (zasazené do vazebných vztahů; Fonagy et al., 2007; Tomasello, 2016). Jsme si jisti, že existuje i genetická složka BPD, kterou je třeba vzít v úvahu (Bornovalova, Hicks, Iacono a McGure, 2009; Witt et al., 2017).

Je třeba zdůraznit, že teorie TAM není specifickou teorií BPD, ale obecnou teorií osobnosti, která má schopnost vysvětlit „konstelaci“ BPD na rozdíl od jiných PD. To, co nesdílejí různé typy osobnosti, nejsou „poruchy“, ale temperament, vazba a mentalizační složky.

Důsledky pro integraci psychoterapie v oblasti BPD

Nastíněná teorie není určena pro žádný druh psychoterapie. Všechny hlavní terapeutické teorie zde mohou najít nějaké opodstatnění. V případě BPD: nadměrná agresivita – ano; emoční dysregulace – ano; interpersonální hypersenzitivita – ano; a mentalizační deficity – ano (Gunderson a kol., 2018). Teorie TAM naznačuje, že všechny tyto zranitelnosti by měly být řešeny v komplexní léčbě BPD. O způsobu, jakým jsou tyto zranitelnosti řešeny, a o pořadí věcí však lze polemizovat. Upřednostňujeme principy MBT v psychoedukaci, zadržování a podpory v první fázi léčby pacientů s diagnózou BPD a zároveň se posouváme k náročnějšímu stylu, včetně práce v přenosu (Bateman a Fonagy, 2016; Karterud, 2015). Dodáme také, že léčba samozřejmě musí být individualizovaná (Kongerslev, Simonsen a Bo, 2015; Norcross a Wampold, 2011). Někteří pacienti budou například citlivější kvůli separační úzkosti. Srovnávací studie Weinberga et al. (2011) šesti zavedených způsobů léčby BPD identifikuje řadu společných rysů mezi těmito teoreticky odlišnými způsoby léčby. Jedná se o jasný rámec léčby, pozornost k ovlivnění, zaměření na léčebný vztah, aktivního terapeuta, podpůrné a explorativní intervence. Podle teorie TAM je pozornost k ovlivnění samozřejmě nezbytná vzhledem k podstatné roli primárních emocí v etiologii BPD, stejně jako zaměření na vztah pacient-terapeut. Posledně jmenovaný faktor je v psychoterapii velmi důležitý (Folmo, Karterud, Kongerslev, Kvarstein a Stänicke, 2019; Stern a kol., 1998; Wampold a Imel, 2015). Je také důležité poznamenat, že, jak navrhuje Bateman et al. (2018), mentalizace není jen specifickým cílem pro léčbu BPD založenou na mentalizaci, ale také společným faktorem u většiny terapií pro BPD (Byrne a Egan, 2018; Levy et al., 2006) a se vši pravděpodobností i všech ostatních forem psychoterapií (Fonagy a Alison, 2014).

Hlavní léčebné přístupy pro BPD se tedy liší s ohledem na jejich teorie základní patologie poruchy. Spor mezi těmito teoriemi nelze vyřešit přitažlivými léčebnými výsledky – protože relevantní léčby se zdají být téměř stejně účinné (Cristea et al., 2017; Kongerslev et al., 2015; Livesley, 2017). Navrhujeme, že je proto zapotřebí obecná teorie osobnosti a jejich poruch, založená na moderním evolučním a meziprofesionálním výzkumu.

Přesto prominentní učenci, jako je Goldfried (1980, 2019), zdůraznili potenciální úskalí nebo nevýhody, pokud jde o integraci teorie a psychoterapie. Goldfried (2019) se skutečně zdá být

skeptický k možnosti teorie, která by nám pomohla dosáhnout konsenzu v záležitostech psychoterapie – spíše bychom se měli dívat na „principy změny“, které jsou společné většině forem nebo škol psychoterapie. Podle Goldfrieda (2019) jsou příklady takových principů změny: podpora motivace klienta, navázání dobré pracovní aliance, nápravné emocionální prožitky a zdůraznění reálného testování v životě klienta. V mnoha ohledech sympatizujeme s Goldfriedovými odbornými a také vysoce pragmatickými myšlenkami a návrhy. Dalo by se namítnout, že zjištění společných rysů mezi šesti hlavními přístupy k léčbě BPD založenými na důkazech od Weinberga et al. (2011) podporují Goldfriedův návrh zaměřit se na společné principy změn, které se nacházejí někde mezi teorií a technikami. Budování teorie může být jistě obtížné a člověk ji nikdy nemůže dotáhnout do konce nebo k dokonalosti, ale spíše pouze předkládá návrhy, na kterých mohou ostatní stavět. Celá nomenklatura psychologie je plná pojmů pod různými jmény, přesto směřujících ke stejnému jevu, nebo naopak pojmů pojmenovaných stejně, ale ve skutečnosti odkazujících na různé jevy. Goldfried (2019) naznačuje, že lidská mysl nebo osobnost je skutečně tak složitá, že se zdá nepravděpodobné, aby to nějaký teoretický model založený na omezeném souboru proměnných někdy skutečně zachytil. Přesto bychom tvrdili, že budování teorie má stále své místo při hledání konsenzu a integrace, a její odmítnutí, jakkoli se to může zdát lákavé, v neposlední řadě z pragmatických důvodů a vzhledem k naprosté složitosti předmětu, by bylo jako vylít dítě ven i s vodou ve vaně. Snažíme se upřesnit.

Zprv, a to z hlediska spíše hermeneutického či konstruktivistického, stejně jako z hlediska pragmatického, všichni psychoterapeuti mají nějakou teorii „osobnosti“ nebo předporozumění své linii, která je informuje ve smyslu tvorby terapeutického projektu a výběru intervencí. Pravděpodobně, explicitní model osobnosti v tomto ohledu má být preferován před implicitním, protože explicitní je snazší diskutovat a změnit než prereflexivní. Navíc se tvrdilo, že mít explicitní model osobnosti je společným faktorem napříč různými školami psychoterapie, protože umožňuje terapeutovi porozumět pacientovu utrpení nebo problémům (a v ideálním případě to možná výrazně zvyšuje jistotu začínajících terapeutů v jejich vlastní praxi) a také vkládat do pacientů naději, když poznají, že jejich duševní utrpení je pochopitelné (tj. dává smysl jinému člověku, jmenovitě terapeutovi; Bateman et al., 2018; Frank a Frank, 1991) .

Zadruhé, a z více ideologického, ontologického a akademického hlediska také věříme, že v oblasti klinické psychologie, psychoterapie a psychiatrie potřebujeme teorii více než kdy jindy. Ačkoli se zdá, že výzkum v oblasti psychoterapie prokázal, že psychoterapie funguje z hlediska absolutní afektivity (tj. ve srovnání s žádnou léčbou; Wampold a Imel, 2015), zdá se, že velikosti účinku psychoterapie napříč školami psychoterapie i napříč psychiatrickými poruchami v lepším případě stagnuje a v nejhorším klesá (Fonagy, Luyten a Bateman, 2017, Leichsenring, Steinert a Ioannidis, 2019; Weisz et al., 2019). Tyto věci jsou jistě složité a souvisí s řadou složitých faktorů, včetně metodologických. Přesto se zdá, že je empiricky dané, že navzdory výzkumu, léčbě (léčbách) a diagnóze během posledních zhruba čtyř desetiletí účinek různých terapií na různé poruchy stagnuje. Součástí vysvětlení by mohlo být, že jsme dosáhli limitu toho, co psychoterapie dokáže. Optimističtěji si však myslíme, že to také naznačuje, že musíme začít přemýšlet o psychoterapii znovu a jinak. Samozřejmě nemusíme znovu objevovat minulost. Zdá se však, že „hnutí“ medicíny založené na důkazech a léčby založené

na důkazech nebo empiricky podporované léčbě poněkud vyprchalo. V mnoha ohledech jsou tato paradigmata do značné míry založena na léčbě šité na míru poruchám (Goldfried, 2019). Naše současné diagnostické kategorie, které obecně slouží jako cíl pro teoretizaci a vývoj cílené léčby, která má být hodnocena randomizovanými kontrolovanými studiemi, však mají velmi malou validitu. Současná diagnostická klasifikační schémata jsou z velké části deskriptivní a jako takové sociální konstrukce (Millon, 1999). Možná tedy opět potřebujeme teorii. Ale ne ledajakou teorii, ale spíše teoretizování ukotvené v sousedních vědách, které bere jako svůj počátek samotnou osobu (osobnost; a kontext, ve kterém člověk žije) spíše než to či ono víceméně libovolné diagnostické schéma. Způsob vývoje léčby založený na důkazech se zaměřil na symptomatické deskriptory. Pokud však takové příznakové popisy vynecháme, najdeme klienta nebo pacienta – tedy osobu. Řekli bychom, že právě odtud bychom měli začít. Setkání (minimálně) dvou myslí – pacienta a terapeuta. Ale pokud jaké věci jsou tyto myslí vymyšlené a jak se jejich setkání mohou potenciálně terapeuticky transformovat: Zde potřebujeme moderní vědu, a to jak zevnitř (jako je základní výzkum v psychologii a medicíně), tak i zvenčí, od sousedních věd o živé přírodě a humanitní obory. Tuto myšlenku samozřejmě nemůžeme tvrdit, jiní již na tuto cestu výmluvně poukázali (viz např. Gilbert a Kirby, 2019; Millon, 1990, 1999). I když se tedy shoda skutečně jeví jako důležitá pro psychotherapeutický výzkum (nalezení společného základu), je také důležitá pro tvůrčí neshody, když kráčíme touto nově nalezenou cestou. Potřeba budoucnosti možná není primárně integrovat různé školy psychotherapie, ale spíše integrovat naše znalosti o lidské mysli či osobnosti se základním výzkumem ze všech věd – ať už je to evoluční biologie, psychologie, sociologie nebo filozofie. Možná taková integrace může pomoci poukázat na to, jaké domény jsou pro psychotherapii relevantní kromě symptomů a modelů jednotlivých proměnných, a pomoci nám v budoucnu navrhnout účinnější psychotherapeutické strategie a techniky.